

Hóman Bálint 75 éve kapta meg a bányamérnöki tudományok tiszteletbeli doktora címet

TÓTH ÁLMOS okl. geológus (Budapest)

Szerző Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszter 1935. évi „bányamérnöki tudományok tiszteletbeli doktora” címmel való felruházásának 75. évfordulója alkalmából az ünnepeltnek a bányászati tudományokkal, illetve e tudományok képviselőivel való kapcsolatát mutatja be.

Az MTI jelenti 1935. június 17-én 11 óra 5 perckor: „A Magyar Királyi József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem tanácsa a bányászati szakoktatás megindulása 200. évfordulója alkalmából június 23-án, vasárnap déli 12 órakor a műegyetem dísztermében ünnepi ülést tart, amelyen a műegyetem rektora és tanácsa dr. Hóman Bálint¹ magyar királyi vallás- és közoktatásügyi minisztert a bányamérnöki tudományok tiszteletbeli doktorává avatja.”

Az ünnepségről az MTI még aznap mintegy másfél gépelt oldalnyi terjedelemben ad hírt. E szerint az ünnepségen a kormányzat, a tudomány s az érintett iparág (bányászat) több kiválósága is jelen van. Az ünnepi beszédet a bánya-, kohó- és erdőmérnöki kar dékánja, Finkey József² tartja. Ismerteti a tiszteletbeli doktorrá avatás előzményeit, dr. Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszternek a magyar bányászat történetére vonatkozó munkásságát.

A hírt a Bányászati és Kohászati Lapok, a Magyar Királyi József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Bánya- és Kohómérnöki Osztálya, az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület; a Magyar Mérnökök és Építészek Nemzeti Szövetsége Bánya- és Kohómérnök Szakosztályának és a Magyar Bányászati és Kohóvállalatok Egyesületének hivatalos lapja is közli, a Budapesti Közlöny 136. számára való hivatkozással, az alábbi formában.

„A magyar királyi miniszterelnök előterjesztésére megengedem, hogy dr. Hóman Bálint magyar királyi vallás- és közoktatásügyi minisztert a magyar bányászat történetére vonatkozólag végzett kutató-munkásságának és a művelődéspolitikai terén szerzett kiváló érdemeinek elismerésül a magyar királyi József Nádor Műszaki- és Gazdaságtudományi Egyetem Tanácsa a bányamérnöki tudományok tiszteletbeli doktorává felavassa és részére a tiszteletbeli doktori oklevelet kiszolgáltassa.

Kelt Budapesten, 1935. évi június hó 14. napján.

Horthy s.k.”

Hómannak nagyon sikeres éve az 1935-ös. Ez évben 50 éves. Megválasztják a Szent István Akadémia tiszte-

leti tagjává. A budapesti és a pécsi tudományegyetem tiszteletbeli doktora fogadja. Ez évben jelenik meg a „Magyar Történet” második kiadásának általa írt első kötete. Ehhez járul az említett bányászati elismerése. Hómant kortársai s a mai kor történészei is alapvetően humán érdeklődésűnek ismerik. A műszaki egyetemi kitüntetés magyarázatot igényel.

Az Egyetemi könyvtári, a Széchenyi könyvtári főigazgató volta is összehozhatta a bányászat, a földtan képviselőivel. De még inkább a Nemzeti Múzeum főigazgatói tisztsége. Az a tény, hogy a legrégebbi magyar természettudományi mozgalom, a Magyar Orvosok és Természettudományi Vizsgálók Budapesti Vándorgyűlése elnökének is fölkéri 1933-ban, jelzi, hogy jó természettudományi kapcsolatai is vannak, illetve e téren is becsülik őt.

A bányászat azonban műszaki tudomány, általuk való kitüntetés megengedi a föltételezést, hogy közvetlen emberi, baráti kapcsolatot tételezzünk föl Hóman s e szakma képviselői között. Ez kapcsolat néhány elemét kívánja föltárni jelen írás.

Hóman, ha előbb nem, már bölcsészdoktori dolgozata (témája: a középkori magyar városok az Árpádok korában, 1907) készülési időszávjában „beleütközött” a középkori magyar városok speciális fajtájába, a bányavárosokba. Kutatásai közben több ízben is el kellett jutnia Selmecebányára, az ottani bányászati-kohászati-erdészeti „akadémiára”, annak is főleg a számos középkori bányászati művet tartalmazó könyvtárába. Eközben, mint alább látni fogjuk, a társaságkedvelő Hóman közelebbi kapcsolatba is keveredhetett a kortárs főiskolai oktatókkal, bányamérnök-hallgatókkal. Akik később a magyar bányászat s a magyar bányászati oktatás vezetőivé lettek. A kitüntetés időpontjában a selmeci akadémia utód-szervezete – Trianon okából – a József nádor Műegyetem része volt.

Egy másik, ugyanezen irányba ható kapcsolat is kimutatható. Lázár Andornak (az Életrajzi Lexikon megfogalmazásában „politikus, ügyvéd, gazdasági szakíró, igazságügyminiszter) visszaemlékezéseiben³ olvashatjuk, hogy családjá több generációs barátságban volt Schafarzik (a mű Safarziknak⁴ írja!) Ferenc professzor

¹Hóman Bálint életének rövid foglalatát többek között a www.mult-kor.hu/20090512_homan_balint címen találjuk.

²Az eseményről a Magyar Királyi József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Évkönyvében (1934-35), pp. 103-109 számol be.

³Lázár Andor: Visszaemlékezéseim Ráday Gyűjtemény Tanulmányai 7., Budapest, 1995.

⁴Az idős korában megvakult Lázár gyorsírásba mondta emlékeit, a kézirat közzétételéről jóval később fia, Lázár György gondoskodott.

családjával. Schafarzikról megjegyzi azt is, hogy kiváló barátságban volt a kor másik sikeres geológus családjával, Telegdi Roth Lajoséval. Lázár jól értesült volt, hisz' ez utóbbi családba nősült. Visszaemlékezésében pedig többször, már a pápai gimnáziumban kezdődő s évtizedeken át meglévő barátként, mi több, állandó kártyapartnerként említi Hóman Bálintot. Hóman nagy valószínűséggel e barátság révén került, még egyetemista korában, kapcsolatba a magyar bányászati-geológiai szakma több, már akkor neves, vagy vele egy időben nevéssé váló képviselőjével, például Telegdi Roth Lajos fiával, Károllyal, a későbbi egyetemi tanárral, az ipari minisztérium által irányított földtani kutatások vezetőjével.

Hóman már egyetemista korában a középkori magyar bányászati történések ismerője lett. Ezt minden kétséget kizáró módon igazolja a doktori dolgozatából készített kis-monográfiája⁵. E dolgozat közel 4 A5 oldalon foglalkozik az iparral, bányászattal. A vonatkozó szövegrészből két mondatot idézek. Így kezd e fejezet-részt: „Nevezetes fejlődésnek indult már az Árpád-korban a városi bányászat. A nemes ércekben oly gazdag felsőmagyarországi, s a sőt vágó erdélyi városok részben már e korban megalakultak, részben pedig alapjuk vetetett meg.” S így fejezi be: „A bányászat hazánkban igen jövedelmező foglalkozás volt, s így nagy örömmel jöttek ide a külföldi bányászok, kik odahaza – a valószínűleg már munkásokkal zsúfolt bányákban – kevesebb jövedelemre tehettek szert, s itt új hazájukban felvirágoztatták a bányászatot; a bányavárosok s telepek – habár a nemzet legkevésbé hozzáforrott, legidegenebb részei voltak – a királyi kamara legjövedelmezőbb forrásai közé tartozván az országnak hasznos és nélkülözhetetlen részeivé váltak.”

Figyelemre méltó, hogy a német eredetű Hóman család fia már egész fiatalon hitet tesz – bizonyos értelemben a főleg német eredetű bányászok nevében is – új hazája mellett. Ez a magyar haza mellett állásfoglalása minden bizonnyal tetszett a szintén főleg német eredetű bányamérnök s geológus társadalomnak, amelyet szintén erős lelki kötelékek kötöttek új hazájukhoz. Amit erősített, hogy a kiegyezés után számosan közülük magyar nemességet is kaptak kiemelkedő, a kincstár javát szolgáló teljesítményük okán. A magyar városfejlő-

désről való véleménye is figyelemre méltó, mely szerint nem tekinthető kizárólagosan német eredetűnek, miképpen a főként németajkú népességre épülő bányászatnak is megvannak a speciális magyar vonásai. A „bányász” szaktársadalom számára Hóman neve minden bizonnyal ismertté vált e kis könyv által is.

Ennek az ismertségnek, vélelmezhető kapcsolatnak újabb megerősítését, sőt kiterjesztését leltem egy, még a bányászati szakirodalomban is feledett szakmai hetilap („A bánya”)⁶ 1908/10. számában. Ebben ugyanis egy rövid, témába vágó Hóman-írást „fedeztem” föl.

Hóman ezen írására ráelvével először úgy véltem, hogy egy „szengere”, azaz talán ifjúkori első nyomtatott művére akadtam. Bölcsészdoktori értekezése (1908-ban és 2005-ben nyomtatásban is megjelent) vonatkozó fejezetével (ipar, bányászat) való összevetés azonban nyilvánvaló, hogy ez utóbbiból emelt ki, szinte szó szerint mondatokat, bekezdéseket „A bánya”-beli írására.

Hóman fenti írásának címét nem leltem meg a legteljesebbnek tekinthető Szendrey Tamás-féle Hóman bibliográfiában.⁷ A jelentős számú irodalmi tételhez összeállítója megjegyzésként fűzi: „Nem vettem fel a bibliográfiába Hóman országgyűlési beszédeit és minisztersége alatt kiadott törvényjavaslatokat és rendeleteket. Ezeknek a jegyzéke megtalálható az 1938-ban kiadott bibliográfiában. Néhány kivétellel az újságcikkeket sem vettem fel.” Ebben az 1908. évről Hómannak két műve szerepel: a Századokban megjelent „Östörténetünk keleti forrásai” és a Franklinnál megjelent kis-monográfia: A magyar városok az Árpádok korában.

„A bánya” az évben indult, s mindössze az 1919. évvel bezárólag jelentek meg számai, hetente tízegen néhány oldalon. Alapító főszerkesztője Bischitz Béla jónévi ügyvéd volt, aki igyekezett a lap sikere érdekében a geosz-szakma (geológus és bányamérnök) minél több képviselőjével kapcsolatot kiépíteni. Szerzői gárdáját bemutatni nyilván nem lehet jelen írás célkitűzése. De azt említeni kell, hogy szerzői között ott találjuk a már említett Telegdi Roth Lajost és Hómannál alig egy esztendővel idősebb, szintén geológus (később professzor, az MTA levelező tagja) Károly nevű fiát is. „A bánya”

Ipar és bányászat az Árpádok korában.

Írta: Hóman Bálint.

Az Árpádok iparosai főképen a királyi udvarnokok s részben a várnépek voltak. Ezek készítették a földműveléshez, ruházathoz, élelemhez szükséges iparcikkeket s a főúri udvarok fényűzési cikkeit. A városok alakulásakor a különben is inkább földművelő osztályokból alakult polgárság körében nagyobb szerű iparművelés nem volt. Lassanként azonban, mikor az udvarnokok, e paraszt-iparosok osztálya, akár magasabb osztályokba jutva, akár egyes birtokosoknak el-

emberek laktak. A malomipar természetesen az egész országban elterjedt lévén, polgárok kezén is gyakran találunk malmokat. Nagy-Szőllősen a privilégium is kiemeli, hogy malmokat készíthetnek a polgárok, s tudunk ilyenekről Zágrábi, füzitői s barsi polgárok birtokában. Molnárokkal, zuzókkal találkozunk Jászón, s említi őket az esztergomi vásárvámszabály. Ugyanígy találkozunk sütőkkel is. Mészárosokról szó van ugyan-csak ottan s említetnek Esztergom más oklevelein is. Vendéglősről, fogadósról is megemlékezik egy forrásunk.

Az élelmiszer ipar mellett említem meg a halászatot s vadászatot, habár tulajdonképpen ez átfoglalások nem is tartoznak ide. Városaink polgárai gyakran foglalkoztak halászáttal és vadászattal a közelfekvő

⁵Hóman Bálint: A magyar városok az Árpádok korában. Eredeti kiadás: Budapest, 1908. Ennek új kiadását ue. címen használtam: Kiadó Attraktor Kft., Budapest, 2005.

⁶„A bánya” című szaklapról több évtized feledés után elsőként e sorok írója tartott előadást az OMBKE TTB 2009-12-02-i ülésén „Feledett bányászati szaklapok” címmel.

⁷Szendrey Tamás: Hóman Bálint bibliográfiája. (<http://mek.oszk.hu/07100/07139/html/0012/index.html>)

szerkesztősége rendkívül nyitott volt a geosz-szakma minden rezdülésére, így többek között a bányászcsaládok gyermekeinek sorsáról is írást közöl. Logikus, hogy Prohászka Ottokár székesfehérvári püspököt is a szerzők között találjuk „A gyermekvédelem” c. írásával. Hóman bibliográfiájából tudjuk, hogy a napi sajtó vagy az ismeretterjesztő irodalom számára is nyitott volt, még miniszter korában is. A lap beszélgetést közölt a hazai és a nemzetközi szakmai körökben, valamint a hazai államigazgatásban is ismert és elismert Lóczy Lajossal, a m.k. Földtani Intézet igazgatójával is. A lap példányszámát nem ismerjük, de szerkesztőinek ambíciója ismeretében föltételezhetjük, hogy széles szakmai körökhöz eljutott. A hajdanában a Magyarhoni Földtani Társulat könyvtára tulajdonát képező teljes sorozatát a Magyar Állami Földtani Intézet Könyvtárban tekinthetjük meg ma. A lap emlékezete a mai korig alig jutott el, létére, jelentőségére jelen sorok írója tavaly több szakmai előadásban hívta fel a figyelmet. A lap mindenesetre a maga korában ismert volt, s ezáltal ismertté tette Hóman Bálint nevét a geosz-szakmai körök azon részében is, akik netán az eredeti tanulmányt nem ismerték. S nyilván számosan emlékeztek vissza nevére, amikor Hóman üstökösként emelkedni kezdett a hivatali és tudományos ranglétrán.

Hóman számára a bányász szakmával való kapcsolattartás további színteréül adódott a későbbi évtizedekben a Szent István Akadémia és a Magyar Tudományos Akadémia is. Előbbinek 1918-tól rendes, 1935-től pedig tiszteleti tagja, az MTA-nak pedig 1929-től rendes tagja. Üléseik rendszeres lehetőségét biztosítottak a geo- és

humán-tudományi tagok találkozóinak, beszélgetéseinek. A bányászattal való kapcsolattartásának további terepe a „Magyar Szemle Társaság”, amelynek munkájában a bányászat olyan prominens képviselői is részt vettek, mint a nagyítókécs Chorin Ferenc, a Salgótarjáni Kőszénbánya Rt. egyik főrésztulajdonosa, vezérigazgatója. S persze a művelt magyar értelmiség könyvespolcáról nem hiányozhattak Hóman Bálint és Szekfű Gyula nagy művének, a „Magyar Történetnek” kötetei sem, amelyek szintén tartalmazznak bányásztörténeti adatokat. Amelyek szintén hatottak.

E kapcsolatok révén Hóman tulajdonképpen már a kitüntetés megelőzően kimondatlanul is „tiszteletbeli bányász” lett. Megalapozottan föltételezhető, hogy a sikeres tudós, a sikeres közéleti ember bányászati kitüntetésének gondolatát 50. születésnapja alkalmából a bányászat, a geológia köréből való barátok terjesztették az egyetem vezetése elé.

Idézett irodalom

Hóman Bálint: A magyar városok az Árpádok korában. Eredeti kiadás: Budapest, 1908, Franklin Kiadó. Új kiadása: ue. címen, Kiadó Attraktor Kft, Budapest, 2005.

Hóman Bálint: Ipar és bányászat az Árpádok korában. „A bánya” 1908. 10. száma

Lázár Andor: Visszaemlékezéseim Ráday Gyűjtemény Tanulmányai 7. Budapest, 1995.

Szendrey Tamás: Hóman Bálint bibliográfiája. (<http://mek.oszk.hu/07100/07139/html/0012/index.html>)

TÓTH ÁLMOS az ELTE geológus szakán végzett 1969-ben. A Bauxitkutató Vállalatnál kutatásirányítóként dolgozott, majd 1979-85 között a Földtani Intézet főmunkatársaként a bauxitprognózis-munkák egyik irányítója, később 1985-1990-ig az Alumíniumipari Tröszt kutatási főgeológusa volt. Rövid geofizikai intézeti ténykedést követően a megalakult Magyar Geológiai Szolgálatnál, majd jogutódjánál, a Magyar Bányászati és Földtani Hivatalnál dolgozott főgeológusként 2007-ig, nyugdíjazásáig. Közel száz írása jelent meg, köztük számos kutatástörténeti, tudománytörténeti témájú. Mintegy 10 éven át az Országgyűlés Környezetvédelmi Bizottságának szakértője volt. Több szakmai szervezet, bizottság munkájában jelenleg is részt vesz, a Magyarhoni Földtani Társulat Tudománytörténeti Szakosztályának elnöke.

Diplomaátadás a Miskolci Egyetemen

A Miskolci Egyetem Szenátusának 2011. június 18-ai Nyilvános Ünnepi Szenátusi Ülésén adták át a Műszaki Földtudományi Kar és a Műszaki Anyagtudományi Kar végzett hallgatóinak diplomáikat. Az ünnepi ülésen PhD doktori oklevelet, címzetes egyetemi tanári és docensi oklevelet, tiszteletbeli doktori oklevelet, egyetemi és kari kitüntetések, Kiváló Oktató Diplomát és Becsületdiplomát is adományoztak.

Dr. Tihanyi László, a Műszaki Földtudományi Kar dékánja bejelentette, hogy a Karon a 2010/2011. tanév II. félévében egyetemi szintű graduális képzés keretében záróvizsgát tett 36 fő, oklevelet szerzett 18 fő. A BSc alapképzés keretében záróvizsgát tett 49 fő, oklevelet szerzett 19 fő. Olajmérnöki szakirányú továbbképzés keretében oklevelet szerzett 1 fő. Geotermikus szakmérnöki képzés keretében oklevelet szerzett 15 fő. MSc geográfus záróvizsgát tett 3 fő, oklevelet szerzett 2 fő.

Dr. Gácsi Zoltán, a Műszaki Anyagtudományi Kar dékánja bejelentette, hogy Karukon a 2010/2011. tanévben sikeres záróvizsgát tett 42 fő, közülük oklevelet vehetett át 19 fő.

Az Egyetem rektora és a karok dékánjai **PhD doktorátust**

adományoztak *Marcus Kosmának, Sörös Lászlónak, Szabados Gábornak és Szepesházi Róbertnek.*

Az általuk oktatott tantárgyak több éves színvonalas oktatásáért *címzetes egyetemi tanári* címet adományoztak *dr. Fancsik Tamásnak* és *dr. Diószegi Attilának*, *címzetes egyetemi docensi* címet adományoztak *dr. Dakó Györgynek*, *dr. Hámor Tamásnak*, *István Zsoltnak*, *dr. Komlósi Zsoltnak*, *dr. Szilágyi Zsombornak* és *Sárközi Györgynek.*

Tiszteletbeli doktori címet kapott: *Dr. Némédi Varga Zoltán.*

Signum Aureum Universitatis kitüntetést kapott: *Jean-Francois Forissier, Prof. Dr. Hevesi Attila, Zádory Zoltán.*

Pro Universitate kitüntetést kapott: *Prof. Dr. Csőke Barnabás, Prof. Dr. Hansde Ruiter, Prof. Dr. Szűcs István.*

A Miskolci Egyetemért Érdemérem kitüntetést kapott: *Prof. Dr. Somosvári Zsolt.*

Nemzetközi Kapcsolatokért kitüntetést kapott: *Dr. Bikfalvi Péter. Miskolci Egyetem Érdemes Oktatója* kitüntetést kapott: *Morvai Tibor, Dr. Zergi István, Dr. Lengyel Attila.*

A Hallgatói és Doktoranduszhallgatói Önkormányzat *Kiváló Oktató Diplomáját* kapta: *Dr. Dúl Jenő és Morvai Tibor A Becsületdiplomát Bibo-Szurkos Ferenc* vehette át.

Dr. Horn János